

Immunválasz és oxidatív stressz hepatitis C-vírus-infekcióban

Pár Alajos dr. ■ Pár Gabriella dr.

Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Klinikai Központ, I. Belgyógyászati Klinika, Pécs

A szerzők áttekintik a természetes és a szerzett immunválasz jellemzőit hepatitis C-vírus-infekcióban, és röviden tárgyalják a betegség kimenetelét befolyásoló genetikai polimorfizmusokat. Ezenkívül ismertetik a reaktívoxigén-metabolitok és az oxidatív stressz szerepét a hepatitis C-vírus okozta kórfolyamatokban (hepatitis, fibrosis, hepatocellularis carcinoma, steatosis és inzulinrezisztencia). *Orv. Hetil.*, 2015, *156*(47), 1898–1903.

Kulcsszavak: hepatitis C-vírus, immunválasz, genetikai polimorfizmusok, oxidatív stressz

Immune response and oxidative stress in hepatitis C virus infection

This review summarizes our current knowledge on the innate and adaptive immune responses induced by hepatitis C virus, and on the genetic polymorphisms that may determine the outcome of the disease. In addition, the authors discuss the role of reactive oxygen species and oxidative stress in hepatitis C virus-related pathogenic processes, such as hepatitis, fibrosis, hepatocellular carcinoma, steatosis and insulin resistance.

Keywords: hepatitis C virus, immune response, genetic polymorphisms, oxidative stress

Pár, A., Pár, G. [Immune response and oxidative stress in hepatitis C virus infection]. *Orv. Hetil.*, 2015, *156*(47), 1898–1903.

(Beérkezett: 2015. augusztus 18.; elfogadva: 2015. szeptember 23.)

Rövidítések

DAA = direkt ható antivirális szerek; DC-sejtek = dendritikus sejtek; HCC = hepatocellularis carcinoma; HCV = hepatitis C-vírus; IFN = interferon; IL = interleukin; NK-sejtek = természetes ölősejtek; PAMP = patogénasszociált molekuláris minta; PRR = pattern recognition receptorok; TLR = Toll-like receptor

Fehér János professzor pályája elején ígéretes fiatal patológusként indult, majd klinikusként a májbetegyek gyógyításának és a májbetegségek kutatásának szentelte az életét. Az 1970-es években a lueshepatitis első leírásával jegyezte be nevét a nemzetközi irodalomba, és tanulmányokat közölt a májbetegségekben előforduló immunológiai eltérésekről (1. ábra).

Később a szabadgyök-kutatás került érdeklődésének előterébe [1]. Mivel magunk a hepatitis C-vírus (HCV)

felfedezését követően szintén az immunitás és az oxidatív stressz kérdéseivel foglalkoztunk, ezért választottuk jelen témánkat a tiszteletére írt dolgozatunkban.

IMMUNVÁLASZ HCV-FERTŐZÉSSEN

2006-ban az *Orvosi Hetilap*ban áttekintést adtunk a HCV-infekció immunológiájáról és e téren végzett kutatásainkról [2]. Azóta közel egy évtized telt el, ami a HCV-re vonatkozó ismereteink bővülését hozta, bár számos kérdés ma is megoldatlan, például a HCV elleni vakcináció. A direkt ható antivirális szerek (DAA) felfedezésével viszont a víruseliminációhoz (eradikációhoz) vezető terápia korszakába léptünk [3].

A HCV-infekció mindössze az esetek 25%-ában *gyógyul spontán*, a fertőzöttek többségében *krónikussá válik*, és hepatitis, cirrhosis, hepatocellularis carcinoma (HCC) vagy extrahepaticus manifesztációk – mint cryoglobuli-

EREDETI KÖZLEMÉNYEK

Semmelweis Orvostudományi Egyetem,
III. Belgyógyászati Klinika (igazgató: Gerő Sándor dr.)

A serum immunglobulinok concentratiojának változása chronicus hepatitisben

Fehér János dr., Jakab Lajos dr.
és Szilvási István dr.

Orvosi Hetilap, 1973, 114. évfolyam, 9. szám, 491–493.

THE LANCET, NOVEMBER 8, 1975

EARLY SYPHILITIC HEPATITIS

J. FEHÉR

3rd Department of Medicine, Semmelweis Medical
University, Budapest, Hungary

Lancet, 1975, 306, 896–899.

1. ábra | Fehér professzor korai dolgozataiból

naemia, B-sejt-lymphoma, lichen, metabolikus betegség, például diabetes – lehetnek a következmények. A kórfolyamat kimenetelét egyrészt a vírus, másrészt a gazdaszervezet sajátosságai determinálják, mint az életkor, a nem, a társbetegségek, de elsősorban a genetika és az immunválasz [4, 5, 6, 7].

A spontán gyógyuló akut HCV-infekció immunológiája

HCV-infekcióban a *természetes (innate)* immunválasz órákon, napokon belül indukálódik, a szerzett (*adaptív*) válasz 6–8 héttel később.

A *természetes immunitás* a *korai választ* képviseli, nem igényel előzetes antigén-szenzitizációt, sem MHC-molekulát, T-sejt-receptort vagy memóriasejteket.

A *dendritikus sejtek (DC)* és a *természetes ölü (NK)-sejtek* a fő mediátorok: ezek „pattern recognition receptoraik” (PRR) révén felismerik a „patogénasszociált molekuláris mintákat” (PAMP) és indukálják az antivirális effektor gének expresszióját [4, 5, 6, 7].

Az *NK-sejteken* a Toll-like receptor-9 (TLR-9) a DNS-re vonatkozó felismerő receptor, míg a TLR 7/8 az RNS-t ismeri fel. Az innate válaszban az első reakció a TLR-3 receptoron keresztül indukálódó IFN- β -termelés a hepatocytákban. NK-sejtek direkt citotoxikus potenciálal is bírnak, a célsejteket minden előzetes szenzitizálás nélkül támadják [6, 7, 8].

Az *adaptív válasz* antigén-specifikus védekezőmechanizmus az infekció későbbi fázisában. Két ága: a *humorális*, ami antitestképzésen alapul és a *celluláris*, amiben a T-sejtek, makrofágok, NK-sejtek és citokinek szerepelnek.

Az *antitestek* a HCV különböző strukturális és non-strukturális proteinjeinek epitopjai ellen képződnek. Általában alacsony a titerük, kivéve a *HCV-core* antitestet, ami a celluláris válasz és a transzamináz (GPT) emelkedése idején jelenik meg. Jellemző az *IgG₁* alosztály dominanciája, valamint, hogy elmarad az *IgG₃* *IgG₄*-re történő átváltás, ami az antivirális válaszérésére lenne jellemző. Ugyanakkor társulást észleltek az *IgG₂* és a HCV-clearance között. A *HCV-specifikus neutralizáló antitestek* protektív hatásúak: az E1 és E2 burok glikoproteinekkal reagálva gátolják a vírus sejthez tapadását, belépését. Ezek *korai* megjelenését észlelték spontán gyógyuló HCV-infekcióban, amit krónikussá váló esetben csak később lehetett kimutatni [4, 5, 6, 7].

A *celluláris válaszban* a *HCV eliminációjának a kulcsmédiátorai a vírus-specifikus T-sejtek*. A virológiai gyógyulás feltétele, hogy számos epitoppal szemben erős, tartós, poliklonális *CD4+* és *CD8+* *T-sejt-válasz* alakuljon ki [4, 5, 6, 7].

Csímpanzókísérletekben igazolták, hogy a *CD8+* és *CD4+* T-sejtek depléciója az infekció tartóssá válásához vezet. A *CD4+* T-sejtek közül a *CD161+CCR6+* *CD26+CD4+* T-sejtek IL-17-et és IL-21-et képeznek, regulációs funkciót képviselnek. A *CD8+* T-sejtek direkt citotoxicitás és IFN- γ -képzés révén fejtik ki antivirális hatásukat. Az akut HCV-fertőzést eliminálóknak a klinikai manifesztáció (GPT-emelkedés) idején a HCV-specifikus *CD4+* T-sejtek proliferációja, IL-2- és IFN- γ -képzés jellemző – mindez hiányzik a krónikussá válókban [4, 6].

Immunválasz krónikus HCV-infekcióban

Az adaptív válasz elégtelenségének mechanizmusai

- A *CD8+* T-sejtek *exhaustiója*: a HCV konzervált epitopjai tartós antigénstimulust jelentenek, a kimerülő, *funkcionálisan károsodott vírus-specifikus CD8+* T-sejtek nem képesek IFN- γ -t termelni. A T-sejteken a *PD-1 inhibitoros receptor* upregulációja, míg a *CD127* receptor alacsony expressziója észlelhető, károsodik a *CD127 PD-1 CD8+* T-sejtek proliferációja. A *CTLA-4* inhibitoros receptor expressziója is fokozódik. Amíg akut HCV-infekcióban az IFN- α helyreállítja a károsodott T-sejt-funkciót, krónikus fertőzésben ez nem észlelhető, azonban a direkt ható antivirális szerek ilyenkor is hatásosak a T-sejtes immunfunkció helyreállításában [4, 8].
- Elmenekülés (escape) a T-sejt-felismerés elől, a kvázispeciesek keletkezése révén.
- A HCV direkt *sejt-sejt transzfer* révén is elmenekülhet az immunválasz elől.

- Rezisztencia kifejlődése az effektor funkciókkal szemben.
- A CD4+ *T-sejtek helper funkciójának* elégtelensége.
- Az immunválasz *aktív szubverzión*ja példa az NS5A és E2 által a proteinkináz R gátlása, a jelátviteli molekulák (RIG-1, TLR-3) leválasztása az NS3/4A által, és az IL-12-képzés módosítása a HCV-core hatására. A TLR-7-mRNS-átírás gátlása következtében csökken a TLR-7 expressziója. HCV hatására a dendritikus sejtekben (DC) az IL-12-képzés csökkenését, az IL-10 fokozott képzését is kövölték.
- A HCV E2 *protein* és az NK-sejt CD81 kereszt kötése gátolja az NK-funkciót (IFN-képzést, TNF- α -szekréciót) [4, 7, 8].
- Az IFN- λ -4-expressziót kontrolláló gén delta-G allélja a HCV csökkent spontán clearance-ével társul, és szoros kapcsolatban van a hepaticus *interferonstimulált gén* (ISG) fokozott expressziójával és a P/R kezelésre való rossz válaszkészséggel [9].

Krónikus C hepatitisben magunk a pegilált interferon+ribavirin (P/R) kezelésre *gyors virológiai válasszal* (RVR) reagáló (vagyis 4 héten belül vírusnegatívvá váló) betegekben igazoltuk, hogy eseteikben a TLR-4-aktivált monocyták fokozott TNF- α - és IL-6-képzése, az aktivált lymphocyták fokozott IFN- γ - és csökkent IL-10- és IL-4-képzése jellemző a kezelés előtt. Ez a terápiára nem RVR-betegekben nem volt észlelhető. A P/R fokozta a monocyták TNF- α - és IL-6-képzését, a lymphocyták IFN- γ -termelését, csökkentette az IL-4- és IL-10-produkciót a jól válaszolóknál [10].

Az NK-sejtek inhibitoros és aktivációs receptorainak expresszióját, citotoxikus aktivitását és citokintermelését vizsgálva azt találtuk, hogy a kontrollhoz képest HCV-infekcióban az NK-sejtek inhibitoros KIR2DL3 és NKG2C receptorexpressziója fokozott, a CD160, NKG2D és KIR3DL1 aktivációs receptoroké csökkent. A TGF- β -szint fordítottan arányos volt az NKG2D-expresszióval. Az NK- és a CD8+ T-sejtek IL-4-, IL-10- és TNF- α -termelése magasabb volt a normális GPT-értékkel járó HCV-infekcióban [11].

A HCV elleni immunitás és a genetikai tényezők kapcsolata

Az *MHC I. osztályú* antigének közül a HLA-A*1101, HLA-A*03, HLA-B*57 és HLA-B*27 esetén írtak le védő szerepet a HCV-infekcióval szemben. A HLA-C1 és az NK-sejteken levő inhibitoros receptor KIR2DL3 gyenge kötődése (csökkent inhibitoros szignál) kedvező a víruseliminációra. Hasonlóképp, az NKG2A:CD94 heterodimer és a HLA-E-kötődés hatékony immunválasszal járt HCV2-fertőzéssel szemben, míg az *MHC II. osztályú molekulákat* illetően a HLA DRB1*03 és a DQB0*0301 allél társult a HCV spontán clearance-ével [4, 6, 7].

A *citokineket* kódoló gének polimorfizmusai közül az IL-12 p40-kódoló gén -1185 SNP CC genotípusa foko-

zott IL-12-képződéssel, jó spontán víruseliminációval jár, ugyanezt észlelték az IFN- γ promóter régiójában előforduló variáns esetén is. Az IL-10 592 AA genotípus (csökkent IL-10-képzéssel) víruseliminációra, míg az IL-10 -1082 GG allél perzisztálásra hajlamosító szerepét is kövölték. A TGF- β -1 (szupprimálja az NK-aktivitást, IFN- γ - és IL-12-képződést) promóter polimorfizmusa -509 C allél (csökkent TGF- β -expresszióval) fokozott víruseliminációval járt [4, 6, 7].

Az utolsó évtized felfedezése az IFN- λ -t kódoló IL-28B gén közelében lévő egy nukleotidot érintő polimorfizmusok (SNP) hatása a HCV eliminációjára. Kiderült, hogy az IL-28B SNP rs12979860 CC genotípusa hajlamosít a HCV spontán clearance-ére, és az IFN-re bekövetkező tartós virológiai remisszióra (SVR) [12]. Hasonló hatású további IL-28B-polimorfizmusokat is leírtak, valamint olyan SNP-t is, amely negatívan befolyásolja az SVR-t [6, 7].

Hazai multicentrikus tanulmányunkban az IL-28B genotípus frekvenciamegoszlásáról kimutattuk, hogy az rs12979860 SNP CC genotípus ritkábban fordult elő HCV-betegekben, mint az egészséges kontrollban (37,1% vs. 54,9%), ami ennek védőhatására utalt. Másrészt az IL-28 CC-pozitív betegek P/R terápiára magasabb arányban (58,6%) értek el virológiai gyógyulást (SVR), mint a CT genotípusú (40,8%) vagy a T-allélt hordozók (41,8%). A CC genotípus ezáltal a P/R kezelésre bekövetkező SVR prediktorának bizonyult. Az IL-28B genotípusok és a perifériás vér mononukleáris sejteinek citokintermelése közötti kapcsolatot illetően igazoltuk, hogy CC genotípusban az LPS indukálta TLR-4-aktiváció a monocyták magas TNF- α -produkciónal járt a CT- és TT-variánsokhoz képest. Az aktivált lymphocyták fokozott TNF- α -, IL-6-, IL-2-, IFN- γ -képzése volt észlelhető IL-28B CC genotípusban [13].

Újabb az IL-28 gén régióban a már említett IFN- λ -4 gén olyan variánsát írták le, amely közvetlenül kontrollálja az IFN- λ -4-expressziót. Ennek a TT allélja protektív hatású, míg a GG allél magas IFN- λ -4-szinttel és fokozott hepaticus ISG-expresszióval jár, ami kedvezőtlen a vírusclearance szempontjából [9, 14].

HCV ÉS OXIDATÍV STRESSZ

A gyulladáshoz vezető májbetegségek kutatásában évtizedek óta jelentős helyet foglalt el a szabad gyökök, reaktív oxigénmetabolitok (ROS) okozta károsodások vizsgálata, ami főként az alkoholos és egyéb toxikus laesiók, illetve a hepatitis B tanulmányozására korlátozódott. A hazai közlemények is ezt tükrözték [1, 15].

A HCV felfedezését követően nyilvánvalóvá vált, hogy HCV-fertőzésben is számolni kell az oxidatív stressz szerepével. Egyre több bizonyíték utalt arra, hogy a vírus kiváltotta immunreakcióval kapcsolatos gyulladáson kívül a HCV-proteineknek direkt hatásuk van a ROS-képződésre. HCV-core, E1 és E2 transzgenikus egerekben fo-

kozott szabadgyök-képződést, oxidatív stresszt, mitokondriumkárosodást írtak le. HCV-core-t expresszáló tumorsejtekben csökkent mitokondriumpermeabilitást, megnőtt Ca^{2+} -felvételt, fokozott citokróm c-felszabadulást igazoltak. A *HCV-core*, az *NS3 proteáz* és az *NS5A* fokozta a ROS-képződést hepatocytá-sejtkultúrában, romlott a DNS-károsodás helyreállítása, gátolt lett a p53 jelátviteli folyamat, antiapoptotikus hatások érvényesültek. Csökkent az antioxidáns-védelmi funkció, felgyapordtak a DNS oxidációs termékei, például a 8-hidroxideoxiguanozin (8-OHdG) nemcsak a fertőzött hepatocytákban, hanem a perifériás vér mononukleáris sejteiben is [16, 17].

A HCV-vírusproteinek közül a magban, az endoplazmatikus reticulumban (ER) és a mitokondrium külső membránján lokalizált *core* hatása bizonyult a legerősebbnek az oxidatív stressz indukálásában, az elektrontranszportkomplex-aktivitás gátlásában, a mitokondrium Ca^{2+} uniporter aktivitás fokozásában, az ER Ca^{2+} -tartalmának csökkenésében, a citoplazmatikus (mitokondriális) Ca^{2+} -koncentráció növelésében [17].

A HCV által kiváltott oxidatív stresszben a ROS forrásaként a mitokondriumokban az elektrontranszportlánc/oxidatív foszforiláció, a *NADPH-oxidázok* (NOX-1 és NOX-4) és a xantinoxidáz szerepelnek. A HCV-core-t expresszáló sejtekben a mikroszomális *CYP2E1*-aktivitás is jelentős, ami szuperoxid- és H_2O_2 -képződéssel jár: HCV-betegek hepatocytáiban magas *CYP2E1*-mRNS-szintet mértek, a *CYP2E1*-aktivitás és a fibrosisscore korrelált [16].

Az utolsó másfél évtizedben derült fény arra, hogy a HCV-infekció nemcsak a hepatitis, a cirrhosis és a HCC keletkezésében játszik szerepet, hanem olyan *metabolikus elváltozásokban* is, mint a steatosis, az inzulinrezisztencia (IR) és a neurokognitív agyi zavarok. Ezekhez a patológiás elváltozásokhoz különböző molekuláris mechanizmusok vezetnek, közöttük vírusfertőzés hatására kialakuló oxidatív stressz [16, 17].

Az oxidatív stressz szerepe HCV okozta kórképekben

Hepatitis

A krónikus C hepatitisben a képződő ROS módosítja a nukleinsavakat, proteineket, proteinkinázokat, citokineket és transzkripciós faktorokat. Az oxidatív stressznek a HCV-fertőzésben játszott szerepére utalt a májban és a perifériás mononukleáris sejtekben megváltozott antioxidáns enzimaktivitás, a megnövekedett vagy csökkent szuperoxid dizmutáz (SOD-), glutation-peroxidáz (GPx-) aktivitás, a redukáltglutaminszint-csökkenés, a lipidperoxidációs produktum malondialdehid (MDA), illetve a 8-OHdG magas szintje. Igazolhatóak voltak a transzaminázértékek és az oxidatív stressz mutatói, például a szérumban az MDA, illetve a 8-OHdG közötti

korreláció. A HCV-infekció által aktivált immunválasz – különösen a makrofágokban – ROS (H_2O_2), valamint citokinek (TNF- α) képződését váltja ki, ezek károsítják a környező hepatocytákat [16]. HCV-betegekben magunk kimutattuk egyrészt az MDA magas szérumszintjét, másrészt az antioxidáns enzimek (SOD, GPX) adaptív aktivitásának növekedését és a kataláz mérsékelt csökkenését [18].

Fibrosis

A HCV ROS-dependens módon TGF- β -1-et indukál a hepatocytákban és Kupffer-sejtekben: mind a szérum-MDA, mind TGF- β -1-szint korrelált a fibrosisscoreval. A TGF- β -1-expressziót fokozta az NS3/4A, NS4B és NS5A. A HCV-fertőzött májsejtekből származó apoptotikus testeket a stellatumsejtek (HSC) felveszik, aktiválódnak, de a *HCV-core* és *E2 protein* is interakcióba lép a HSC-vel, mindezt fokozott TGF- β -1-képzés és fibrogenesis kíséri [16, 19].

Hepatocellularis carcinoma (HCC)

A *HCV-core* transzgen egerek direkt bizonyítékkal szolgáltak a HCV és HCC kapcsolatára. A HCC keletkezésének főbb mechanizmusai:

1. Az infekció által kiváltott ROS-eredetű DNS-károsodások mutációkhoz vezetnek.
2. A HCV-NS5A gátolja a Kv2.1. káliumcsatornát, ezáltal az apoptózist, elősegíti a sejtproliferációt.
3. A HCV-core gátolja a p53-acetilációt (antiapoptotikus hatás) és a DNS-repair szisztémát.
4. A HCV-infekció fokozza a ciklooxygenáz-2- (COX-2-) aktivitást, ezáltal a prosztaglandin E2- (PGE2-) képzést, a PGE2 aktiválja az antiapoptotikus PI3K/AKT jelátviteli rendszert.
5. A HCV fokozza a vascularis endothelialis növekedési faktor (VEGF-) termelést és az angiogenezist [16, 19, 20].

Inzulinrezisztencia (IR) és steatosis

A HCV okozta *steatosis*ban egyrészt az oxidatív stressznek, másrészt a *HCV-core* hatásának tulajdonítottak szerepet. HCV-core transzgen egerekben ROS indukálta fokozott zsírsavfelvételt, illetve a sterol regulatory element binding protein (SREBP) által mediált fokozott koleszterin- és lipidszintézist írtak le [17]. *Inzulinrezisztenciához* (IR) vezethet a peroxiszómaproliferátor-aktivált receptor gamma (PPAR- γ) fokozott expressziója, amit HCV-fertőzött májszövetben igazoltak. Ez a protein a glükoneogenesisz iniciálásában érintett gének koaktivátora, és érintett az oxidatív stresszre kifejlődő IR-ben: aktivitása glükóz-6-foszfátáz upregulációjához és fokozott glükózképzéshez vezet [16, 21].

A HCV és az antioxidáns-terápia: „a szilimarín story”

Az antioxidáns, antiinflammációs, antiproliferatív és immunmoduláns hatású, 7 flavonolignant tartalmazó *szilimarín* a legismertebb hepatoprotektív szer. Évtizedek óta szerepel az alkoholos májbetegség terápiás eszköztárában [1, 15], de HCV-infekcióban is alkalmazták, elmentmondó – de leginkább negatív – eredményekkel [22]. Hazai placebokontrollos tanulmányunkban a P/R antivirális terápia szilimarinnal történő kiegészítésének hatását, az oxidatív stressz és a virológiai válasz (SVR) alakulását vizsgálva nem tudtuk igazolni a flavonoid-komplex-szupportáció előnyét [18]. Előzőleg *Polyák és mtsai in vitro* rendszerekben (Huh7 sejteken és replikon szisztémában) a silibinin HCV-t gátló hatását mutatták ki [23], majd *Ferenci és mtsai* IFN-re nem reagáló HCV-betegek sikeres iv. silibininkezeléséről is beszámoltak [24]. *Polyák és mtsai* 2013-ban elemezték a szilimarín hepatoprotektív és antivirális hatásaira vonatkozó vizsgálatokat, és arra következtettek, hogy a flavonoid célpontjai HCV-infekcióban *celluláris proteinek vagy lipídmembránok* lehetnek, ezeken keresztül érvényesülhet az antivirális effektus [25].

A HCV-eredetű immunmediált gyulladás és oxidatív stressz megszüntetésének a feltétele a *kórokozó vírus eliminálása*. Ez a több mint 90%-ban tartós remisszióhoz (virológiai gyógyuláshoz) vezető DAA-kezelés révén mára lehetővé vált [3].

Következtetések

Az utolsó évtizedben megjelent immunológiai és szabad gyökös tanulmányok számos értékes adattal gazdagították ismereteinket a HCV okozta kórképek keletkezési mechanizmusairól, a természetes és a szerzett immunválasz, a genetikai polimorfizmusok, valamint a szabad gyökös reakciók szerepéről. A HCV-t eliminálni képes DAA-terápia egyben a HCV-infekcióval kapcsolatos számos patológiás immunológiai következmény és a szövetkárosító oxidatív stressz megelőzését, kivédését is jelenti.

Anyagi támogatás: A közlemény megírása anyagi támogatásban nem részesült.

Szerzői munkamegosztás: Mindkét szerző egyenlő mértékben vett részt a dolgozat elkészítésében. A cikk végleges változatát mindkét szerző elolvasta és jóváhagyta.

Érdekeltségek: A szerzők előadói/tanácsadói díjban és/vagy kutatási támogatásban részesültek az alábbi gyógyszer előállítóktól/forgalmazóktól: AbbVie Kft., BMS Kft., Janssen Cilag Kft., Roche Magyarország Kft.

Irodalom

- [1] *Fehér, J., Vereczkei, A., Lengyel, G.*: Role of free-radical reactions in liver diseases. *Acta Physiol. Hung.*, 1992, 80(1–4), 351–361.
- [2] *Pár, G., Berki, T., Pálkás, L., et al.*: Immunology of HCV infection: the causes of impaired cellular immune response and the effect of antiviral treatment. [A hepatitis C vírus infekció immunológiája: az elégtelen cellularis immunválasz okai és az antivirális kezelés hatásai.] *Orv. Hetil.*, 2006, 147(13), 591–600. [Hungarian]
- [3] *Pawlotsky, J. M.*: New hepatitis C therapies: the toolbox, strategies, and challenges. *Gastroenterology*, 2014, 146(5), 1176–1192.
- [4] *Quaranta, M. G., Mattioli, B., Vella, S.*: Glances in immunology of HIV and HCV infection. *Adv. Virol.*, 2012, 2012, ID 134036.
- [5] *Park, S. H., Rebermann, B.*: Immune responses to HCV and other hepatitis viruses. *Immunology*, 2014, 40(1), 13–24.
- [6] *Thimme, R.*: Immunity and inflammation in chronic hepatitis C – Does treatment help? The American Association of the Study of the Liver Disease. 2014. Postgraduate Course. November 7–8 Boston, 2014.
- [7] *Mina, M. M., Luciani, F., Cameron, B., et al.*: Resistance to hepatitis C virus: potential genetic and immunological determinants. *Lancet Infect. Dis.*, 2015, 15(4), 451–460.
- [8] *Rebermann, B., Bertoletti, A.*: Immunological aspects of antiviral therapy of chronic hepatitis B virus and hepatitis C virus infections. *Hepatology*, 2015, 61(2), 712–721.
- [9] *Prokunina-Olsson, L., Muchmore, B., Tang, W., et al.*: A variant upstream of IFNL3 (IL28B) creating a new interferon gene IFNL4 is associated with impaired clearance of hepatitis C virus. *Nat. Genet.*, 2013, 45(2), 164–171.
- [10] *Pár, G., Szereday, L., Berki, T., et al.*: Increased baseline proinflammatory cytokine production in chronic hepatitis C patients with rapid virological response to peginterferon plus ribavirin. *PLoS ONE*, 2013, 8(7), e67770.
- [11] *Pár, G., Szereday, L., Berki, T., et al.*: Altered surface expression of inhibitory KIR2DL3 and activating CD160, NKG2D receptors on NK and cytotoxic T cells in chronic HCV hepatitis. *J. Hepatology*, 2008, 48(Suppl. 2), S51.
- [12] *Ge, D., Fellay, J., Thompson, A. J., et al.*: Genetic variation in IL28B predicts hepatitis C treatment-induced viral clearance. *Nature*, 2009, 461(7262), 399–401.
- [13] *Pár, A., Pár, G., Tornai, I., et al.*: IL28B CC genotype: a protective factor and predictor of the response to interferon treatment in chronic hepatitis C virus infection. [IL28B CC genotípus: védő tényező és az interferonválasz prediktora krónikus hepatitis C-vírus-infekcióban.] *Orv. Hetil.*, 2013, 154(32), 1261–1268. [Hungarian]
- [14] *Honda, M., Shirasaki, T., Shimakami, T., et al.*: Hepatic interferon-stimulated genes are differentially regulated in the liver of chronic hepatitis C patients with different interleukin-28B genotypes. *Hepatology*, 2014, 59(3), 828–838.
- [15] *Fehér, J., Deák, G., Müzes, G., et al.*: Liver-protective action of silymarin therapy in chronic alcoholic liver disease. [Szilimarín terápia májvédő hatása krónikus alkoholos májbetegségben.] *Orv. Hetil.*, 1989, 130(51), 2723–2727. [Hungarian]
- [16] *Ivanov, A. V., Bartosch, B., Smirnova, O. A., et al.*: HCV and oxidative stress in the liver. *Viruses*, 2013, 5(2), 439–469.
- [17] *Ivanov, A. V., Smirnova, O. A., Petrusbanko, I. Y., et al.*: HCV core protein uses multiple mechanisms to induce oxidative stress in human hepatoma Huh7 cells. *Viruses*, 2015, 7(6), 2745–2770.
- [18] *Pár, A., Róth, E., Miseta, A., et al.*: Effects of silymarin supplementation in patients with chronic hepatitis C receiving PEG-

- IFN + ribavirin antiviral therapy. A placebo controlled double blind study. *Clin. Exp. Med. J.*, 2009, 3(1), 119–129.
- [19] *Ming-Ju, H., Yih-Shou, H., Tzy-Yen, C., et al.*: Hepatitis C virus E2 protein induce reactive oxygen species (ROS)-related fibrogenesis in the HSC-T6 hepatic stellate cell line. *J. Cell. Biochem.*, 2011, 112(1), 233–243.
- [20] *Tsukiyama-Kobara, K.*: Role of oxidative stress in hepatocarcinogenesis induced by hepatitis C virus. *Int. J. Mol. Sci.*, 2012, 13(11), 15271–15278.
- [21] *Kumashiro, N., Tamura, Y., Uchida, T., et al.*: Impact of oxidative stress and preoxisome proliferator-activated receptor gamma co-activator-1 alpha in hepatic insulin resistance. *Diabetes*, 2008, 57(8), 2083–2091.
- [22] *Mayer, K. É., Myers, R. P., Le, S. S.*: Silymarin treatment of viral hepatitis: a systematic review. *J. Viral Hepat.*, 2005, 12(6), 559–567.
- [23] *Polyak, S. J., Morishima, C., Shuart, M. C., et al.*: Inhibition of T cell-inflammatory cytokines, hepatocyte NF- κ B signaling, and HCV infection by standardized silymarin. *Gastroenterology*, 2007, 132(5), 1925–1936.
- [24] *Ferenc, P., Scherzer, T. M., Kerschner, H., et al.*: Silibinin is a potent antiviral agent in patients with chronic hepatitis C not responding to pegylated interferon/ribavirin therapy. *Gastroenterology*, 2008, 135(5), 1561–1567.
- [25] *Polyak, S. J., Ferenc, P., Pawlotsky, J. M.*: Hepatoprotective and antiviral functions of silymarin components in hepatitis C virus infection. *Hepatology*, 2013, 57(3), 1262–1271.

(Pár Alajos dr.,
Pécs, Ifjúság útja 13., 7624
e-mail: par.alajos@pte.hu)

Tisztelt Szerzőink, Olvasóink!

Az Orvosi Hetilapban megjelenő/megjelent közlemények elérhetőségére több lehetőség kínálkozik.

Rendelhető különnyomat, melynek áráról bővebben a www.akkrt.hu honlapon (Folyóirat Szerzőknek, Különnyomat menüpont alatt) vagy Szerkesztőségünkben tájékozódhatnak.

A közlemények megvásárolhatók pdf-formátumban is, illetve igényelhető Optional Open Article (www.openart.com).

Adott díj ellenében az online közlemények bárki számára hozzáférhetők honlapunkon (a közlemények külön linket kapnak, így más oldalról is linkelhetővé válnak).

Bővebb információ a hirdetes@akkrt.hu címen vagy különnyomat rendelése esetén a Szerkesztőségtől kérhető.